

Notes disperses (XI)

Per Albert Jané

Les locucions adjectives són al nom el que les locucions adverbials són al verb, però l'atenció que hi dediquen les gramàtiques és molt desigual. N'hi ha que inclouen una llista generosa de locucions adverbials i ignoren per complet les adjectives. Josep Ruaix, en el seu curs *Català complet/2*, indica tres exemples de locució adjectiva, *d'antologia*, *de mala mort* i *en diferit* (p. 58), i una esplèndida llista de locucions adverbials amb més de dues-centes unitats (p. 211 i següents).

Fabra, en la seva gramàtica de 1956, s'hi refereix quan parla dels complements dels verbs atributius (p. 77). Ho fa, simplement, donant «exemples d'adjectius o locucions adjectives com *d'or* fent de terme predicatiu d'una proposició del tipus III». Els exemples en què aquest terme predicatiu és una locució adjectiva són els següents: *L'anell és d'or*, *El meu gos no és llebrer: és de presa*, *Els coberts semblaven d'argent*, *Em vaig quedar de pedra*.

Usant el terme *locució adjectiva* amb un valor més restringit, és a dir, limitant-nos al camp dels modismes o la fraseologia popular, la llista de locucions adjectives que podem oferir seria més aviat modesta. Hem confeccionat la següent a partir principalment del *Diccionari de locucions i frases fetes* de Joana Raspall i Joan Martí: *a la funerala*, *a la vista*, *a mà alçada*, *a mà armada*, *a porta tancada*, *a punt de solfa*, *d'alta volada*, *de baixa estofa*, *de cada dia*, *de ca l'ample*, *de cal Déu*, *de carrer*, *de confiança*, *de cos present*, *de cotó fluix*, *de dia*, *de fira*, *d'estar per casa*, *de l'ànima*, *de llei*, *de mala mort*, *de mai no acabar*, *de mentida*, *de mel i mató*, *de ny-*

igui-nyogui, *de pa sucat amb oli*, *de patacada*, *de costellada*, *de pèl a pèl*, *de pes*, *de posar i treure*, *de primera mà*, *de pronòstic*, *de quatre dies*, *de rigor*, *de sangs calentes*, *de segona mà*, *de soca-rel*, *de portes obertes*, *de talla*, *de tots colors*, *de via estreta*, *en blanc*, *en brut*, *en cap*, *en net*, *en peu de guerra*, *en regla*, *per barba*, *per cap*, *per estrenar*, *per antonomàsia*, *per excel·lència*, *per sucar-hi pa*, *amb carnet de primera*, *acabat de fer*, *curt de gambals*, *curt d'armilla*, *net de clatell*.

Aquesta llista, òbviament, no és pas exhaustiva. En lexicografia l'exhaustivitat no existeix. D'altra banda, algunes de les locucions indicades també es podrien usar com a locucions adverbials. Entre les categories gramaticals, tampoc no existeixen fronteres precises (traçades pels preceptistes dogmàtics, que diria Carles Riba).

* * *

Com a reacció purista contra la lamentable, i cada cop més habitual, ommissió dels pronoms febles dits adverbials, a vegades s'usa la locució verbal *venir a tomb* amb l'adjunció indeguda del pronom *hi*, és

Josep Ruaix, en el seu curs *Català complet/2*, indica tres exemples de locució adjectiva.

a dir, *venir-hi a tomb*. Però la cosa teòricament representada per aquest pronom en realitat és el subjecte de l'oració i, per tant, no es representa pronominalment, sinó que se sobreentén. Si tant convenia, s'hauria de representar per mitjà d'un pronom fort: *Això no venia a tomb*. Entenem, però, que sí que es podria pronominalitzar el sintagma complementari *a tomb*, en una repetició de

la frase: *Deia que no venia a tomb, però ja ho crec que hi venia!*

————— * * * —————

És ben sabut que els demostratius, especialment *aquest* (i flexió), usats pronominalment i referits a persones, tenen un valor més aviat despectiu, que la confiança, la familiaritat, la ironia amable i bonhomiosa eliminen fàcilment. Cal dir que no deixen de recórrer-hi, de tant en tant i amb tota la naturalitat, per a referir-se al marit o a la muller, persones de nivells socials sorprenents, ús que posa en entredit la finor i l'elegància espiritual de l'usuari. Però el que escau de posar especialment en relleu és que alguns traductors de l'anglès, aquells que solen traduir literalment, paraula per paraula, ho fan així per a traslladar al català una frase com, per exemple, «*This is the captain Campbell*», que no és sinó una fórmula de presentació d'una persona a una altra, amb el resultat «Aquest és el capità Campbell». És clar que la traducció encertada seria, evidentment, «Li presento el capità Campbell».

————— * * * —————

En lingüística es distingeix perfectament entre el significat i el significat, és a dir, entre la paraula i la idea o concepte, però no és gens infreqüent, en certes converses, que no s'observi aquesta distinció, i que quan l'un parla del significat l'altre es refereixi al significat, o fins i tot que un mateix parlant alterni les dues possibilitats. És una manera de no entendre's, evidentment, però no és sinó un cas més del fet prou usual que dos no s'entenguin perquè, sense adonar-se'n, parlen de coses diferents.

La possibilitat de referir-se indistintament al significat o al significat és, des de fa un cert temps, àmpliament explotada pels autors de mots encruats, que s'han adonat que qualsevol grup de lletres sense significació pot ésser fàcilment definit referint-se no al significat sinó al significat, és a dir, a la paraula o forma lèxica. Així, *rer* no vol dir res, però es pot definir dient «al final de carrer». Anàlogament, *trest*, «no està trist, però gairebé», *go* «amb una *e* davant es

pensa qui sap què és», *cr* «al principi de la crisi», *tra* «tendència artística subversiva». No cal gaire imaginació per a multiplicar els exemples.

————— * * * —————

Parlo del pare Claret (que deia que si un sermó dura set quarts s'ha de procurar que els fidels no s'adormin: set quarts, no hora i tres quarts) i em corregeixen: em diuen que hauria de dir sant Antoni Maria Claret. La mateixa persona, o potser el seu homòleg, si em sent que parlo de l'evangeli segons sant Mateu, no se sap estar de rectificar-me: segons sant Mateu no, de Mateu. Però jo soc un partidari decidit de la llibertat d'expressió, molt especialment de la meua. I fent ús d'aquesta llibertat, més aviat em resisteixo a canviar de maneres de dir sense prou justificació.

————— * * * —————

Considerant el seu sentit bàsic, elemental, els verbs *anar* i *venir* són antònims, expressen idees contràries, però tenint en compte les circumstàncies tan diverses que poden concórrer en el seu ús, aquesta antonímia se'ns pot presentar notablement afeblida. Així, essent qüestió, per exemple, d'una projectada anada a París, diríem a algú, de Barcelona estant, *Vols venir?*, en què la idea de companyia hauria originat l'ús del verb *venir* en lloc del verb *anar*.

L'adjunció o concurrència de complements adverbials de lloc (de direcció o destinació i de procedència) funciona també d'una manera totalment diferent. Un esquema simplista, en què alguns es queden, és que *anar* exigeix aquest complement, i que *venir*, atès el seu significat, en prescindeix. Però la realitat és molt més complexa.

És un fet ben sabut que *anar* exigeix la indicació explícita del lloc on es va, per mitjà d'una frase adverbial o bé pel seu representant anafòric, el pronom *hi*. Avui és molt usual de sentir *Volia anar a l'Ateneu, però no vaig poder anar*. Aquesta solució és unànimement rebutjada. Però la presència d'un altre complement, de manera o de companyia (però no temporal), que demana la mateixa representació pronominal, pot fer sobreentendre el complement de destinació: *Jo aniré*

amb americana i corbata (al casament de la Rosa). Però, en canvi, *Jo hi aniré a primera hora*.

El verb *venir*, tenint en compte el seu significat, que inclou la idea de la destinació, no demana cap complement, ni representat per una frase adverbial ni pel pronom *hi*: *Vine quan vulguis, El secretari només ve el dimarts i el divendres*. Però si en la frase hi ha un complement de companyia o concurrència, i prescindint de la localització de qui parla, el verb *venir* també demana la presència del pronom: *Són unes reunions molt divertides. Vine-hi, algun cop*. Anàlogament, si el lloc on és el parlant es verbalitza amb la forma *aquí* o una frase adverbial equivalent, el verb *venir* també exigeix el reforç pronominal: *Aquí no hi has de venir a fer res*.

Quan es tracta de representar pronominalment el complement que designa el lloc de procedència, el funcionament dels verbs *anar* i *venir* també és to-

Jo soc un partidari
decidit de la llibertat
d'expressió, molt
especialment de la meva.

talment diferent. A *anar* s'ha adjuntat el conjunt pronominal *se'n*, que s'ha lexicalitzat totalment, és a dir, s'ha format *anar-se'n*, que alguns consideren gairebé com un verb independent, de manera que no es prescindeix mai d'aquest reforç pronominal, encara que s'indiqui explícitament, després del verb mateix, el lloc que hom ha abandonat. Tant diem, doncs, *Ja se n'havien anat* (del lloc on eren), com *Se n'han anat de casa*. Amb el verb *venir*, en canvi, el pronom *en* es comporta com qualsevol altre verb: *Venien de París, però Ara en venen*.

Els termes *convent* i *monestir* són pràcticament sinònims. Els diccionaris els defineixen d'una manera molt semblant, gairebé idèntica, i entre ells hi hauria pogut haver perfectament una remissió com la que hi ha en casos anàlegs. Però, curiosament, aquests dos termes ens suggereixen idees ben diferents. Si ens parlen d'un convent, sempre ens imaginem un edifici gris, d'una severitat no gens atractiva, potser llòbrec i tot, situat en un nucli urbà, i on viu una comunitat de frares o de monges, reclosos, aïllats del món. En canvi, si ens parlen d'un monestir pensem més aviat en un edifici històric, potser gòtic o romànic, d'un interès artístic notable, situat sovint en un paisatge d'una gran bellesa natural. Els monestirs es visiten, els convents no. Dit d'una manera moderna, les connotacions de *convent* i *monestir* són totalment diferents.

 * * *

En la seva gramàtica de 1956, Pompeu Fabra diu (p. 107) que on trobem sobretot mots que constitueixen ells sols un acte d'expressió i comunicació complet és en les exclamacions. I indica els exemples següents: *Déu meu! D'acord! Gràcies! Perdó! Silenci! Atenció! Bo! Bé! Amunt!* Ens sembla pertinent d'afegir-hi que hi ha, encara, alguns substantius, que usats, certament, amb un cert èmfasi que no arriba a l'exclamació rotunda (i que no escriuríem, necessàriament, amb el signe d'admiració), i sense que hi hagi, com deia Fabra, mots sobreentesos, són equivalents de frase, és a dir, l'expressió d'un pensament complet. Tenim anotats els següents: *Paraula, Comèdia, Mentida, Casualitat, Coincidència, Llàstima, Enveja, Ganes, Records, Expressions*. Que la llista es podria augmentar, amb noms que indiquen sentiments, intencions, estats d'ànim, és evident, però no considerablement. Volem dir amb casos reals. Notem, per exemple, que l'ús de *Comèdia* com a equivalent de frase no coneix un fet anàleg amb mots com *tragèdia* o *drama*.

 * * *

Els proverbis o aforismes no admeten, per definició, la presència de díctics. ❁